

Avrupa'da toplum sağlığı: Fırsatlar ve tehditler*

Zsuzsanna Jacob

Bugüne değin edindiğim tecrübeler, yüz yüze olduğumuz tehlikelerin üstesinden gelmede toplum sağlığının ne denli hayati bir güç olduğunu bana göstermiştir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Avrupa Bölge Başkanı seçildiğimde bu hayati gücün bütün Avrupa'da desteklenmesi ve güçlendirilmesi gerektiğini bir kez daha müşahade ettim. Konuşmamı bu mesajdan hareketle sürdürmek istiyorum.

İngiltere Sağlık Daire Başkanlığı döneminde Dünya Sağlık Örgütü Yönetim Kurulu Üyesi de olan Sir Donald Acheson'un toplum sağlığı tanımına dikkatinizi çekmek isterim: *"Toplum sağlığı, bir toplumun organize gayretleri yoluyla hastalıkların önlenmesi, insan ömrünün uzatılması ve sağlığın teşvikini hedefleyen bilim ve sanattır."* Benim de bugün vermek istediğim ilk mesaj budur. Toplum sağlığı, hem sanat hem de bilim olmakla beraber hepimizin sosyal sorumluluğudur. Önceleri, toplum

sağlığının ilgi alanı, bulaşıcı hastalıklardı. Daha sonra geliştikçe, su ve yiyecek (pastörize süt gibi) kontrolünü, aşılarmayı, ane-çocuk sağlığı, sağlıklı yaşam ve hastalıktan korunma gibi önemli hizmetleri de üstlendi. Bu gelişmeler temelde bilim kökenli olmalarına rağmen ortaya çıkışları ve sonuçları itibarıyla uygulamaya dayanıyor. Teorinin ve pratiğin etkin bir şekilde birleşmesi, geçmişte olduğu kadar bugün de çok faydalıdır. Günümüzde, başarılı örnekleri arasında Türkiye'nin de bulunduğu, yaşam standartlarının yükselmesinden ve sürekli ilerleyen sağlık hizmetlerinden, tıbbi ve cerrahi teknolojilerin gelişmesinden ne yazık ki bütün insanlar eşit olarak yararlanamıyor. Bugünün başlıca sorunları, kronik bulaşıcı olmayan hastalıklar, yaralanma, şiddet ve engelli olmaktır. Yine de, biz bilgi ve eylem kombinasyonu üzerine odaklı kalmalıyız. Çünkü bu, toplum sağlığının özüdür. Ayrıca bugün her zamandan daha iyi biliyoruz ki, kamu sağlığının gelişmesi, insan türünün gelişiminin önemli bir parçasıdır. Sağlığa yapılan yatırımlar aynı zamanda sosyal yatırımlar olup, ekonomik kalkınma ve büyü-

meye doğrudan katkı demektir. Başlıca üç nokta üzerinde durmak istiyorum: İlk olarak, toplum sağlığı ve sağlık sistemlerinin gelişmesinin nasıl bir ihtiyaç olduğunu vurgulayacağım. Devamında sağlık sektörünün gelişiminin insan türünün gelişimi ile doğru orantılı olduğu üzerine duracağım. Son olarak da eylem ve bilgi kombinasyonunun önemi üzerine durup sizin desteğinin önemini vurgulayacağım. Toplum sağlığının Avrupa'da güçlendirilmesiyle başlamak istiyorum. Bu bölge, Batıda İzlanda ve Grönland'dan, doğuda Rusya Federasyonu'na kadar 53 ülkeyi kapsamaktadır. Bölgede 1 milyardan fazla insan yaşamaktadır. Bölgemizde genelde sağlık sektörü gelişme göstermesine rağmen, bu gelişim her ülkede aynı olmayıp farklı ülkelerde farklı tablolar karşımıza çıkmaktadır.

Bulaşıcı olmayan hastalıkların yaygınlaşması

Günümüzde bulaşıcı olmayan hastalıklar, özellikle kardiyovasküler hastalıklar ve kanserler Avrupa bölgesinde ölümler

nedenlerinin başında yer almaktadır. Ruhsal bozukluklarda da bir çoğalma söz konusudur. Bulaşıcı olmayan hastalıklar, sağlığın gelişmesi ve sosyoekonomik kalkınma için ciddi bir tehdit olup bazı ülkelerde salgın halini alan bu durumlar, sağlık sisteminin tümünü tehdit eder hale gelmiştir. Yine de bu ürkütücü gerçeklerin karşısında, Avrupa'da toplam sağlık harcamasının sadece % 1'i koruyucu hekimliğe, % 5.9'u zihinsel hastalıklara ayrılmaktadır. Bu oranlar Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkelerinin çok altında kalmaktadır. Bulaşıcı olmayan hastalıkların yanı sıra, ortaya çıkan yeni bulaşıcı hastalıklar veya kaybolup tekrar salgınlara bulaşıcı hastalıklar, bölgede öncelikli bir risk alanı olmaya devam ediyor. İlaça dirençli HIV / AIDS ve tüberkülozun yanı sıra dünya çapında endişe verici 2009 H1N1 pandemisi gibi salgınlar da ciddi sorun teşkil etmektedir. Bu yıl, çocuk felcinin (polio) Tacikistan'da tekrar ortaya çıkmasına tanık olduk. Bu durum bölgemizin 2002'den beri poliodan arındırılmış olma statüsünü tehdit etmektedir. Antimikrobiyal direnç gösteren hastalıkların ve hastane tedavisi gerektiren enfeksiyonların çoğalması da büyük bir endişe kaynağıdır.

Demografik değişimler

Bölgede, küreselleşme etkisindeki genel değişikliklere ek olarak, doğurganlık oranındaki düşüş ve yaşlılık-bağımlılık oranındaki artışı kapsayan bir demografik değişim söz konusudur. Bu değişiklikler, Avrupa bölgesi toplum sağlığının politikasının kilit noktalarını oluşturmaktadır. Göçmen akını, uluslararası göç sağlık çalışanlarının yetersizliğine neden olmuştur. Üstelik iş hayatı da küreselleşme sonucu büyük değişiklikler göstermektedir. İşyerinde stres, uzayan çalışma saatlerinin yanı sıra işsizlik ve iş sözleşmelerine güvensizlik büyüyor. İklim değişikliği, küresel ekonomik kriz, çevre değişiklikleri ve özellikle sağlık ve zenginliğin eşitsiz dağılımı, sorunun başlıca nedenlerindedir. Bunlar DSÖ Avrupa bölgesinin bugünkü çalışma şartlarının perde arkasını oluşturmaktadır. Açıkladığımız nedenlerden dolayı, toplum sağlığını, fonksiyonlarını ve altyapısını güçlendirmenin yanı sıra onun kapasitesini ve performansını da yükseltip önceliğimizi hastalıkları önlemeye ve sağlıklı yaşamayı teşvik etmeye vermeliyiz. DSÖ, üye devletler ve sağlıkla ilgilenen organizasyonların işbirliğiyle "Avrupa Sağlık 2020" adında yeni bir çalışma politikası dizayn edilmektedir. Bu surecin hedefleri şunlardır: Toplum sağlığının altyapısını, kapasitesini ve fonksiyonlarını güçlendirmek ve sağlık sistemlerinin tüm elemanları arasındaki bağlarını güçlendirmek. Sağlık eşitsizliklerinin yok edilmesini hükümet politikaları haline getirip sağlık hizmetinin sosyal belirleyicilerin belirttiği doğrultuda hareket etmek.

Yeni Avrupa Sağlık Sistemi

"Yeni Avrupa Sağlık Sistemi"nin bir parçası olarak, toplum sağlığı fonksiyonları ve kapasitesi üzerine özellikler hastalıkları önlemede çok yoğun çalışılmalı, toplum sağlığının geliştirilmesi için stratejiler geliştirmeliyiz. Kanaatimce sağlığın geliştirilmesi, ancak gelişmiş halk sağlığı fonksiyonlarının, artmış kapasitelerin ve sağlık sistemlerinin arasındaki etkileşimi doğru sağlayarak elde edilir. Sağlık için teknolojinin gelişiminden, hem toplum hem de bireysel düzeyde yararlanabilmek için güçlü bir toplum sağlığı sistemine ihtiyaç vardır. Bir toplum sağlığı öncüsü olmak çok zordur. Toplum sağlığı uygulayıcılarının, siyasi, sosyal ve mesleki bir tartışmayı başlatmaları ve kamu politikaları hakkında bilgi vermeleri lazımdır. Bu öncüler, değişimin katalizörleri olup, araçların sistematik kullanımını sağlayarak hedeflerimizin pratiğe dökülmesini gerçekleştireceklerdir. Bu öncülerin mevcut ve gelecekteki sağlık sistemlerinin geliştirilmesinde katkıları vazgeçilmez olmalıdır. Memnuniyetle belirtmeliyim ki, Moskova'da yapılan son bölge komitesi toplantısında bu plan kabul edilip onu uygulama kararı alınmıştır. Bu arada unutmayınız, bölge ülkelerinin gözleri, şu anda, bölgede lider konumunda görülen ve sağlık sektöründe son yıllarda atılmış olduğu başarılı adımlar ile ekonomik krizden doğrudan etkilenmemesinden dolayı Türkiye'nin üzerine çevrilmiştir. Avrupada, ülkelerin kendi içinde bile farklı sosyal gruplar arasında sağlıklı olma imkânı, hastalık riski ve erken ölüm farklılıkları çarpıcıdır. Yüksek, orta ve kısıtlı geliri ülkeler için de durum aynıdır. Benzer şartları paylaşan ve yakın kültür ve siyasi tarihe sahip olan ülkeler de sağlık sektöründe önemli ve önlenebilir farklılıklar göstermektedirler. Profesör Sir Michael Marmot liderliğindeki DSÖ Küresel Komisyonu tarafından 2008 yılında hazırlanan "Sağlığın Sosyal Belirleyicileri Raporu", sağlık durumunun ve eşitsizliklerinin türlerine dikkat çekmektedir. Bu eşitsizliklerin önlenmesi, sivil toplumun ve hükümetlerin görevleri arasındadır. İhtiyaç duyduğumuz çözümler sektörler arası bir yaklaşıma ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenden dolayı, Profesör Marmot başkanlığında başlattığımız bağımsız bir incelemeyle sağlıkta sosyal belirleyicileri ve Avrupa'daki sağlık sistemlerinin seviye belirleyicilerini araştırmaktayız. Bu çalışmalar, 2020 Avrupa sağlık politikalarının hazırlanmasına katkı sağlayacaktır.

Çevre faktörleri ve koşulları da sağlık konusunda önemli belirleyicilerdir. Bunlar, su ve hava kalitesi, artan kentleşmenin etkileri ve tehlikeli maddelere temas gibi hususları kapsıyor. İklim değişikliğinin etkileri giderek daha belirgin olmaktadır. Bulaşıcı olmayan hastalıkların yükü karşısında, sigarayla, alkolle, fiziksel hare-

ketsizlik ve madde kullanımıyla mücadele basta olmak üzere sağlıklı yaşam ve teşviki çok önemlidir. Sigarayla mücadeledeki başarımızın en belirgin örneği Türkiye'dir. Çok yüksek sigara kullanım oranına rağmen etkili bir politikayla geçen yılın Temmuz ayından beri devamlı ileri adımlar atıldı. Bu, aynı zamanda DSÖ'nün üstünde durduğu ve tüm Avrupa bölgesindeki ülkelerde etkili uygulamasını arzuladığı toplum sağlığı stratejilerinin başarılı bir şekilde uygulanmasının bir örneğini teşkil etmektedir. Tahmin edilebileceği gibi, bulaşıcı olmayan hastalıklarla mücadele sadece toplum sağlığı konusu veya daha sağlıklı bir yaşama kavuşma gibi görülmemelidir. Bu, aynı zamanda ekonomiye de büyük bir katkı sağlamaktadır. Sağlık sektörünün dışında yapılan yatırımların ve alınan kararların doğrudan ve dolaylı olarak sağlığı etkilediğini gösteren önemli kanıtlar vardır. Örneğin, kent planlaması, tarım politikaları, gelir düzeyi ve piyasa düzenlemelerinin beslenme, yaşam tarzı ve obezite düzeyleriyle ilgili etkisi gösterilmiştir. Bu yüzden çözümlerin etkili ve sürdürülebilir olmasını sağlamak için sektörler arası ortak planlama ve eylem gerekmektedir. Toplum sağlığı sektöründe olanlar çok iyi farkında oldukları gibi toplum sağlığı teşviki, önlenebilir risklerin azaltılması ve önlenmesi, sadece sağlıklı yaşamı içeren bir talep değildir. Etkili önlemler sağlık sektörünün maliyetlerini de düşürmeye yaramaktadır.

Sonuç

Özetlemek gerekirse, DSÖ Avrupa Bölgesi, ulusal sağlık sistemlerinin sorumlu olduğu alanlarda daha iyi sağlık arayışında bazı zorluklarla karşı karşıyadır. Genellikle insan, malzeme ve mali kaynak sıkıntısından dolayı ülkelerin çabaları yetersiz kalmaktadır. Tutarlı bir Avrupa sağlık politikası geliştirmeliyiz. Bunu, kapsamlı ulusal sağlık politikalarının stratejik gelişimini teşvik ederek, sağlık sistemlerini güçlendirmek için dayanışmamızı sürdürerek ve özellikle toplum sağlığı kapasitesini destekleyerek yapmayı hedefliyoruz. Daha önce de vurguladığım gibi, bunu başarmak için yardımınıza ihtiyacımız var. Ümidimiz, uluslararası işbirliğinde aktif olan Türkiye'den siz gençlerin daha fazla destek ve katılımı ile artmaktadır.

* Dünya Sağlık Örgütü Avrupa Bölge Başkanı Bayan Zsuzsanna Jakab'un, İstanbul Medipol Üniversitesi'nin eğitime başladığı gün (18 Ekim 2010) verdiği açılış dersinden özetlenmiştir.

*Tercüme edip yayına hazırlayan:
Edona Llukanaj*